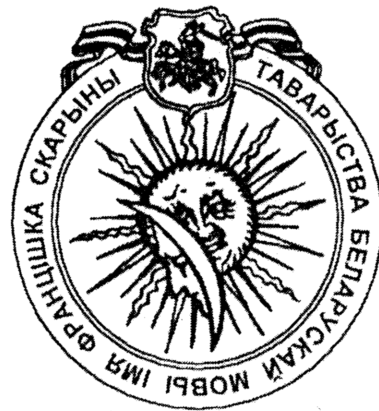
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

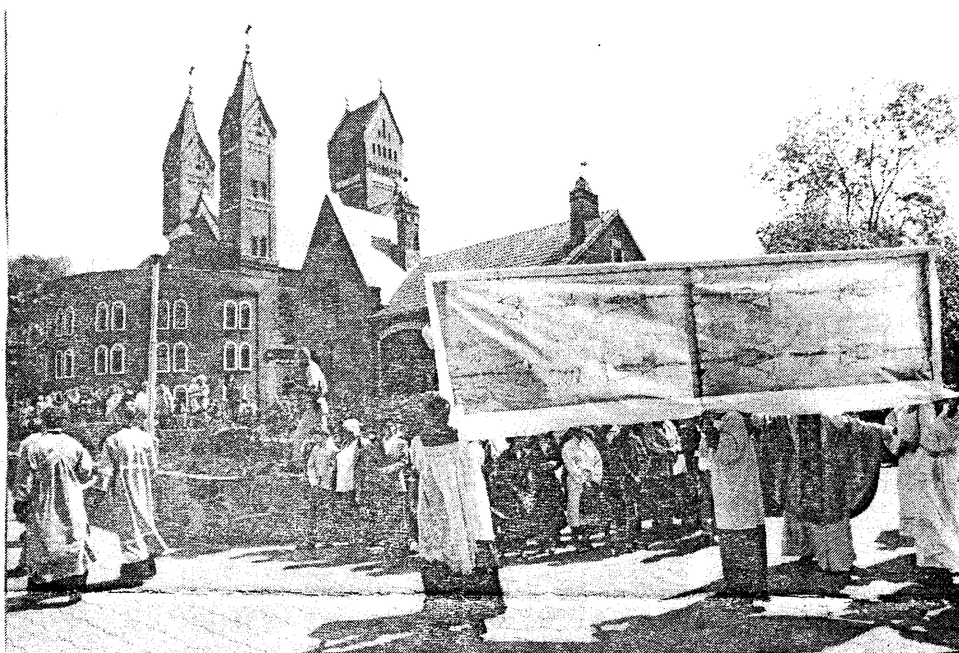
Наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 20 (559) 29 ТРАЎНЯ 2002 г.

Плашчаніца ў Чырвоным касцёле

5 траўня ў Менску прйшоў урачысты ўнос у касцёл Святых Сымона і Алены фотакопіі Савана Турынскай плашчаніцы, выкананай на палатне памерам 436 см на 110 см. Яе прывезлі з Італіі, дзе ў Турынскім кафедральным саборы прайшла багаслужба з нагоды перадачы копіі Савана беларускаму народу. На сённяшні дзень у свеце ёсць усяго толькі шэсць такіх копій.

На здымку: працэсія з нагоды ўрачыстасці.

Фота Аляксандра Талочкі, БелТА.

Вітаўту Кіпелю - 75

Вельмішаноўны спадар Вітаўт!

Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны ад усяго сэрца віншуе Вас, вядомага ў свеце дзеяча навукі і культуры на эміграцыі, з 75-годдзем ад дня народзінаў, жадае плёну на ніве грамадскай і асветніцкай дзейнасці ды жыццёвага аптымізму на доўгія леты. Ваш унёсак у вывучэнне, захаванне і пашырэнне літаратурных набыткаў беларусаў замежжа, што воляй лёсу апынуліся на чужыне, заслугоўвае самай высокай узнагароды.

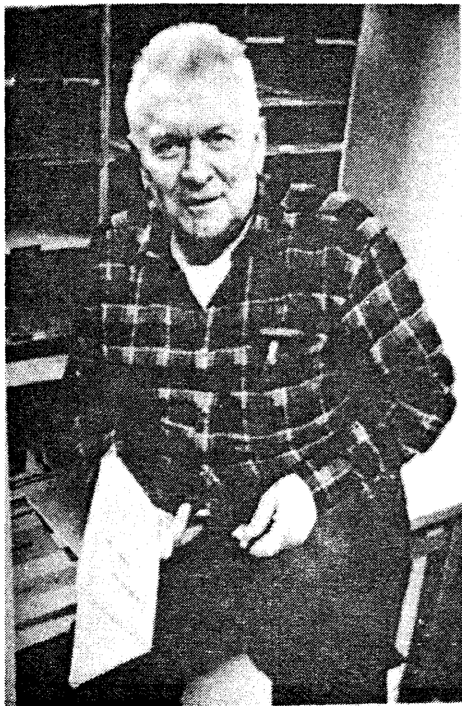
Таварыства бязмежна ўдзячнае Вам за разуменне і пастаянную падтрымку. Дзякуй Богу і лёсу, што нягледзячы на адлегласць, мы -- разам.

Хай Вашае сэрца саграваe шчырая любоў суайчыннікаў на Радзіме.

З верай у незалежную Беларусь

Старшыня ТБМ

імя Ф. Скарыны . Алег Трусаў.

Калі за адраджэнне мовы, чытай, спадарства, "Наша слова"!

Шаноўнае спадарства, сябры ТБМ! Ідзе падпіска на газету ТБМ "Наша слова" на другое паўгоддзе 2002 года. Кожны чытач, безумоўна, заўважыў, што ў другім квартале газета стало тонкай, стала парушацца перыядычнасць выхаду. А ўся справа ў тым, што калі раней фінансавыя справы газеты былі дрэннымі, то зараз яны проста нулявыя. Гэты нумар выходзіць ў крэдыт і толькі дзякуючы таму, што запазычанасць за два папярэднія мы выплацілі грашыма, ахвяраванымі спадаром ***Алесем Арэшкам з Бельгіі.***

Далейшае існаванне газеты цалкам залежыць ад падпісной кампаніі. Мы просім усе арганізацыі ТБМ правесці падпіску на газету "Наша слова" для бібліятэк і школаў сваіх гарадоў і раёнаў. Але асабліва мы просім, каб кожны сябар ТБМ падпісаўся сам і падпісаў свайго блізкага і знаёмага. Толькі разам мы можам выжыць, але на тое мы і арганізацыя.

Ф. СП - 1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету/часопіс **63865** (індэкс выдання)

НАША СЛОВА (назва выдання)

На 2002 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
						X	X	X	X	X	X

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

ПВ | месца | літар

на газету/часопіс **63865** (індэкс выдання)

НАША СЛОВА (назва выдання)

Кошт падпіскі **2934** руб. / пераадрасоўкі руб. Колькасць камплектаў **1**

На 2002 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
						X	X	X	X	X	X

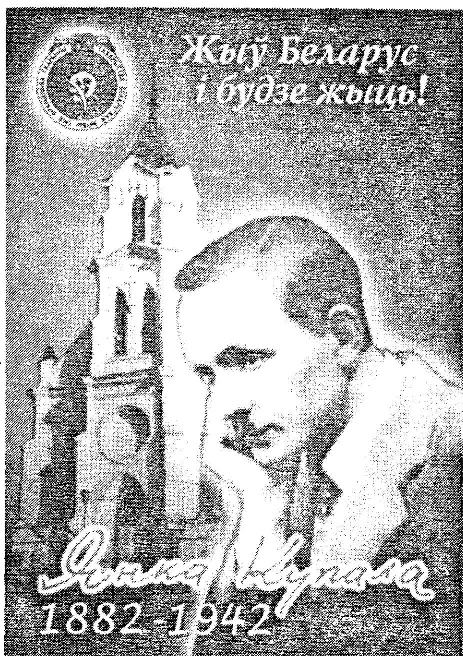
Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

Грамадская ініцыятыва да юбілею паэта

Улучна юбілею народнага песняра Янкі Купалы Таварыства беларускаі мовы пры падтрымцы дабрадзеяў выпусціла мастацкі каляндарык і плакат (дызайн мастака Ігара Марачкіна) на 2002-2003 год з выявай паэта на фоне касцёла Святога Роха і словамі з верша "Ворагам Беларушчыны".

Каляндарык і плакат можна знайсці ў сядзібе Таварыства (Менск, вул. Румянцава, 13) і Літаратурным музеі Янкі Купалы.

Гімназія № 14

аб'яўляе прыём у падрыхт., 1- 10 кл. на 2002 – 2003 н.г.

Прапануем:

- навучанне і выхаванне на аснове сучасных тэхналогій;
- паглыбленае вывучэнне анг. мовы з падр. кл.:
- вывучэнне другой замежнай (нямецкай) мовы з 6-га кл.;
- вывучэнне ў 7-8 кл. адной са славянскіх моў: балгарскай, польскай, сербскай;
- філалагічны профіль з 10-га кл.;
- фізіка-матэматычны профіль з 10-га кл.;
- навучанне асновам кампутарнай пісьменнасці (з пачатковай школы);
- заняткі ў спартыўным комплексе і басейне;
- заняткі ў музычных гуртках: фартэпіяна, баян, гармонік, цымбалы, дудка, скрыпка;
- на базе гімназіі працуе ўзорны фальклёрны ансамбль "Дударыкі".

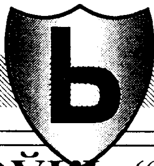
Наш адрас: 220107, Менск, вул. Васняцова, д.10.

Тэл.: 245-01-33, 245-04-51, 245-21-37.

Віншуем з днём народзінаў сяброў ТБМ, чэрвенскіх імяніннікаў:

Міхася Асмыковіча, Валянціну Белавусаву, Ірыну Гайдук, Аляксея Галіча, Сяржука Давыдчука, Васіля Жалдака, Марыю Ігнатовіч, Ірыну Краўчук, Зміцера Краўчука, Паўла Курдо, Алега Лабатага, Паўла Ласкутнікава, Уладзіміра Мароза, Алеся Нішчыка, Вячаслава Шчарбачэню, Сяргея Юркевіча, Алеся Яскевіча.

Сакратарыят ТБМ.

№ 20 (559) 29 ТРАЎНЯ 2002 г. наша СЛОВА

КУЛЬТУРАМОЎНЫЯ НАПРАЦОЎКІ “МАТЭМАТЫЧНАЙ ЭНЦЫКЛАПЕДЫІ”

15 траўня ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адбылася прэзентацыя ўнікальнага выдання “Матэматычнай энцыклапедыі”. Аўтарамі 2500 артыкулаў з'яўляюцца больш сотні беларускіх матэматыкаў. Галоўны рэдактар -- прафесар Васіль Бернік. У склад рэдкалегіі ўвайшлі прафесар Эдмунд Зяровіч, дацэнт Людміла Майсеня, дацэнт Павел Міхайлаў, дацэнт Адольф Навумовіч, Зьміцер Санько, дацэнт Тамара Сухая, прафесар Рэгіна Тышкевіч. Акрамя сяброў рэдкалегіі сярод тых, хто пажадаў выказацца- Ніл Гілевіч, які назваў гэтае выданне грамадзянскім чынам, бо яно не перакладное, а нашае ўласнае беларускае; акадэмік Радзім Гарэцкі, які падкрэсліў, што энцыклапедыя разбівае байкі, быццам беларуская мова не прыдатная да дакладных навук.

А сёння моўную рэцэнзію на выданне дае прафесар Павел Сцяцко.

Напрыканцы 2001 года ў выдавецтве “Тэхналогія” выйшла з друку “Матэматычная энцыклапедыя” – першае на Беларусі выданне такога кшталту. Над стварэннем энцыклапедыі працаваў вялікі калектыў навукоўцаў – больш як сто беларускіх матэматыкаў. У кнізе ўвасоблена стваральная праца матэматыкаў і лінгвістаў пачатку ХХ стагоддзя і здабыткі пазнейшых аўтараў, напрацоўкі якіх сталі асновай стварэння слоўнікаў і падручнікаў матэматыкі, выдадзеных за апошнія дзесяць гадоў. Як вядома, гэтыя кнігі неаднаразова абмяркоўваліся на навуковых канферэнцыях і семінарах і апрабаваныя ў працэсе выкладання вышэйшай матэматыкі ў розных ВНУ Беларусі. Гэтыя традыцыі годна ўвасобленыя і працягнутыя ў “Матэматычнай энцыклапедыі”. Пры стварэнні і рэалізацыі сістэмы тэрмінаў у кнізе аўтарскі калектыў апіраўся на ўласнабеларускія моўныя сродкі.

Навуковыя кансультанты энцыклапедыі – знакамітыя навукоўцы: 10 дактароў навук, два акадэмікі і член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Энцыклапедыя змяшчае да 2500 артыкулаў па розных галінах матэматыкі і яе дастасаваннях. Падаюцца ў кнізе і біяграфічныя даведкі (250 адзінак) пра знакамітых замежных матэматыкаў і знаных беларускіх навукоўцаў, дактароў фізічна-матэматычных навук, а таксама педагагічных навук (па спецыяльнасці “Методыка матэматыкі”).

Кніга мае дадатак, дзе змяшчаюцца “Беларуска-ангельскі слоўнік матэматычных тэрмінаў і тэрміналагічных словазлучэнняў” і “Расійска-беларускі слоўнік матэматычных тэрмінаў і тэрміналагічных словазлучэнняў”.

У анатацыі паведамляецца: кніга адрасуецца навукоўцам, выкладчыкам і аспірантам. Будзе карысная таксама студэнтам і школьнікам.

Кніга мае надта прыстойны вонкавы выгляд: прыгожыя вокладкі і надпіс залатымі літарамі, аб'ёмісты – на 496 старонак – тэксты ды ілюстрацыі.

Досыць адмысловая мова энцыклапедыі, пра яе нашая асноўная гаворка.

Найперш зазначым натуральную энцыклапедычную сціпласць і разам з тым дасканалую перадачу адпаведнай інфармацыі. Напрыклад: ***“Аб'ём*** *– велічыня часткі прасторы, якую займае геаметрычнае цела. Вымяраецца колькасцю змяшчаных у целе кубаў з кантам, роўным адзінцы даўжыні” (С. 8).* ***“Адмоўны лік*** *– рэчаісны лік, меншы за нуль. На рэчаіснай восі яму адпавядаюць пункты злева ад нуля” (С. 17).*

Энцыклапедыя паслядоўна прытрымліваецца структурна-сістэмных адметнасцяў беларускай нацыянальнай мовы. На яе старонках не сустрэнем неўласцівых нашай мове штучных формаў і структураў, накінутых беларускай мове ў 30-80 гг. ХХ ст. ідэяй “зліцця нацыяў”. Так, не скарыстоўваюцца на старонках выдання калькаваныя дзеепрыметнікавыя ўтварэнні з суфіксамі ***–ем-, -ім-, -ач-(-яч-), -уч-(-юч-)***. Іх адпаведнікамі выступаюць прыметнікі з суфіксамі ***–н-, -льн-, -ів-, -ав-***, што зафіксавана ў расійска-беларускім слоўніку-дадатку: ***дзеліва*** (рас. *делимое*), ***падзельнае размеркаванне*** (*делимое*), ***множыва*** (***множимое***), ***інтэгроўны множнік*** (***интегрирующий множитель***), ***кубавальнае цела*** (***кубируемое тело***), ***кіроўныя косінусы*** (***направляющие***), ***вартасная лічба*** (***значащая цифра***), ***зменшыва*** (***уменьшаемое***), ***скасавальны*** (***устранимый***). Не сустракаюцца і лексемы з дзеяслоўнымі асновамі з суфіксам элементам ***–ір-(-ыр-)***, а толькі з суфіксам ***–ава-*** (на месцы расійскамоўнага ***–ирова-***): ***градуяваная алгебра*** (***градуированная***), ***дэкадаванне*** (***декодирование***), ***інтэграванне*** (***интегрирование***), ***кадаванне*** (***кодирование***), ***нармаванне*** (***нормирование***), ***арыентаваная простая*** (***ориентированная прямая***).

На месцы штучных утварэнняў з ***–чат-*** у кнізе падаюцца формы з суфіксамі ***–іст-, -ав-***: ***лінеістая паверхня*** (***линейчатая поверхность***), ***прыступкавая функцыя*** (***ступенчатая***). Адэкватам расійскамоўных утварэнняў з суфіксам ***–инч-*** у энцыклапедыі выступаюць натуральныя тэрміны з ***–ов-(-ав-)***: ***квадратовая форма*** (***квадратичная***), ***двайковы код*** (***двоичный***), ***частковы парадак*** (***частичный***), ***граф дзвюхчасткавы*** (***двухчастичный***). Аддзеяслоўныя назоўнікі на ***–ка*** для беларускай мовы нехарактэрныя; расійскім формам на ***–ка*** адпавядаюць беларускія на ***–нне*** або нульсуфіксаваныя ўтварэнні, што і рэалізуецца ў кнізе: ***перастаўленне*** (***перестановка***), ***прагону метад*** (***прагонки***), ***сартавання задача*** (***сортировки***), ***пакавання задача*** (***упаковки***), ***прыстралляння метад*** (***пристрелки***).

На месцы іншамоўных прыметнікавых формаў з празмернымі (шматфанемнымі) суфіксамі, якія зацямняюць сэнс, матывацыю прыметніка ўтваральным назоўнікам, у энцыклапедыі (як і ў ранейшых матэматычных слоўніках) выкарыстоўваюцца ўтварэнні з суфіксамі ***–н-, -ов-***: ***біном > біномны*** (***биноминальный***), ***функцыйны*** (***функциональный***). Не сустракаюцца ў тэксце энцыклапедыі і штучныя для нашай мовы назоўнікі на ***–цель***, якім натуральна адпавядаюць словы з суфіксам ***–нік >***: ***вызначнік*** (***определитель***), ***множнік*** (***множитель***).

У энцыклапедыі скарыстана шмат іншых сваямоўных сродкаў, якія дакладна і выразна перадаюць адпаведнае матэматычнае паняцце: ***абсяг*** (рас. ***область***), ***завіток*** (***локон***), ***вонкавы вугал*** (***внешний***), ***аварот*** (***вращение***), ***рэшта*** (***вычет***), ***двухсклад*** (***двучлен***), ***мнагасклад*** (***многочлен***), ***ківач*** (***маятник***), ***нарысная геаметрыя*** (***начертательная***), ***абымання метад*** (***окаймления***), ***пачаткі геаметрыі*** (***основания***), ***першаісная*** (***первообразная***), ***паўпростая*** (***полупрямая***), ***сталая велічыня*** (***постоянная***), ***дзель*** (***частное***), ***развязальная група*** (***разрешимая***), ***шэраг*** (***ряд***), ***крата*** (***решётка***), ***кант*** (***ребро***)…

Бачым у энцыклапедыі беларускія адназначныя тэрміны на месцы расійскіх двухзначных. Напрыклад, адпаведнікамі расійскага ***решение*** выступаюць два словы: 1) ***развязанне*** – *“працэс пошуку развязкаў пэўнага раўнання, няроўнасці, задачы”* (с.302) і 2) ***развязак*** *(з значэннем выніку)*.

Натуральным ёсць і тэрмін ***раўнанне*** на месцы рас. *уравнение*, бо ***раўнанне*** – ад ***раўнаць*** – *‘рабіць роўным’*. Пра нехарактэрнасць для беларускай мовы прыстаўкі *у-* (= рас. *у-*) сведчаць і перакладныя слоўнікі. Так, “Русско-белорусский словарь” пад рэдакцыяй К. Крапівы (Мн., 1982, т. 2, с. 535) фіксуе: *“Уравнивание – раўнаванне, уравнивать – раўнаваць”*. Тое самае і ў РБС-93 (Т.3, с.622).

Натуральную, заканамерную форму маюць і многія іншыя тэрмінаадзінкі: ***нутраное адлюстраванне*** (***внутреннее отражение***) як утварэнне ад ***нутро*** (=рас. ***внутренность***), ***рэгрэсійны*** – утварэнне ад ***рэгрэсія*** (***рэгрэсій-н-ы***), ***дзвюхграневы*** (рас. ***двухгранный***) – утварэннен ад ***дзвюх граняў*** (***дзвюхгран-ев-ы***), ***галінаў і межаў метад*** (***ветвей и границ метод***), ***групаў тэорыя*** (***групп теория***), ***база звестак, банк звестак*** (***база, банк данных***), ***бінарнае дачыненне*** (***отношение***), ***умежаная фігура*** (***вписанная***) ***гаматэцыя*** (***гомотеция***), ***дамінантавае мноства*** (***доминантное***) і ***аднаіставая функцыя*** (***однолистная***), дзе ўнікнуты збег зычных ***нтн, стн***; ***лінеявання метады*** (рас. ***линеаризации методы***).

Аўтары энцыклапедыі знайшлі дакладныя тэрміны-адэкваты расійскіх, ухіліўшыся ад дасловунага перакладу ці транслітарацыі іх: ***матэматычнае спадзяванне*** (***ожидание***), ***сечыва*** (***сечение***), ***падвойны пункт*** (***двойная точка***), ***падвойны шэраг*** (***двойной ряд***), ***граф злучны*** (***связный***), ***дэдукцыйнае правіла*** (***дедуктивное***) – утварэнне ад асновы слова ***дэдукцыя*** (***дэдукцый(а)-н-ы***), ***кан'юкцыйная нармальная форма*** (***конъюктивная***) – ад ***кан'юкцыя*** (***кан'юкцый(а)-ная***), ***прыхільныя лікі*** (***дружественные числа***), ***вартасная лічба*** (***значащая цифра***), ***прырастаў формула*** (***приращённая***), ***накрыванне*** (***накрытие***), ***непрэдыкатнае азначэнне*** (***непредикативное***), ***несупольныя падзеі*** (***несовместные события***), ***невыпрастальная крывая*** (***неспрямляемая кривая***), ***акружына*** (***окружность***), ***пакет дастасавальных праграм*** (***прикладных***), ***нефіксаваная коска*** (***плавающая запятая***), ***прымальны кантроль*** (***приёмочный***), ***спластаванне*** (***расслоение***), ***крыжаваныя простыя*** (***скрещивающиеся прямые***), ***стасунак*** (***соотношение***), ***частасць перыядычнай функцыі*** (***частота …***), ***ядравая прастора*** (***ядерное пространство***) – утварэнне ад асновы слова-формы ***ядраў*** (***ядр-ав-ы***).

Адзначым і абгрунтаванасць падачы ў энцыклапедыі асобных тэрмінаў менавіта ў такой форме, а не ў той штучнай, што замацаваная ўсесаюзным стандартам і падаецца ў акадэмічных слоўніках. Гэта: 1) ***крытэр*** (рас. ***критерий***), якое актыўна скарыстоўваецца ў сучасным нацыянальным друку і стаіць у тым шэрагу, што і ***сцэнар***, ***каментар*** ды інш.; 2) ***гіерархія*** (***иерархия***) – як і ***гісторыя***, ***гатэль***, ***гіерогліф*** ды інш.; 3) ***кампутар*** (з англ. ***computer***), бо ў форме ***камп'ютэр*** парушаюцца дзве арфаэпічныя нормы беларускай мовы: а) захоўваецца збег зычных (***“mnj”***) і б) ненаціскны галосны ***“э”***; 4) ***калініярныя вектары*** (рас. ***коллинеарные***), дзе спалучэнне галосных ***“еа”*** рэалізуецца ў ***“ія”***, як і ў слове ***акіян*** (рас. ***океан < ocean***).

Падкрэслім і падачу ў энцыклапедыі адметнасцяў, уласцівых беларускаму сінтаксісу, напрыклад, выкарыстанне канструкцыі з прыназоўнікам ***пра***: *задача пра крой* (*задача о раскрое*), *задача пра ранец* (*задача о рюкзаке*).

Лічым справядлівым, абгрунтаваным і скарыстанне тэрміна ***расійскі*** (слоўнік), бо ён дакладна перадае адпаведнае паняцце; параўн. у “Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы” (Мн., 1996, с. 550): ***Расійскі***, ***-ая, -ае***. Тое, што і рускі…” У такой форме тэрмін быў афіцыйна замацаваны ў 20-х гадах ХХ ст. (“Беларуска-расійскі слоўнік” М. Байкова і С. Некрашэвіча” 1926 г.), такую форму мае слова і сёння ў украінскай, польскай і іншых славянскіх мовах. Дый у М. Ламаносава – “Российская грамматика” (а не русская).

У энцыклапедыі бачым зусім натуральныя і звыклыя ўласныя асабовыя імёны. У пераліку аўтараў: Валер (Валер Гайко, Валер Громак), Зьміцер (Зьміцер Санько – супольнік рэдкалегіі), Міхась (Міхась Дымкоў, Міхась Маталыцкі), Наталя (Наталя Броўка, Наталя Шчаглова), Тацяна (Тацяна Капылова, Тацяна Якіменка), Юрась (Юрась Багданаў, Юрась Харын).

Пры ўважлівым прачытанні кнігі выявіліся асобныя недагляды, непаслядоўнасць у афармленні некаторых слоў. Напрыклад, у выразе ***“браўнава руху працэс”***, форма ***браўнава*** памылковая (трэба: ***браўнавага***), бо гэта – форма роднага склону і мусіць мець канчатак ***–ага***, а не ***–а*** (як у назоўным); параўн. ***праметэевага агню***. На наш погляд, тэрмінаадзінкі ***асацыятыўная*** (алгебра) і ***дыстрыбутыўнасць*** павінны мець тую ж структуру, што і іншыя вытворныя ад іншамоўных назоўнікаў на ***–цыя***, г. зн. ***асацыяцыйная*** (***асацыяцый(а) – ны***), ***дыстрыбуцыйнасць*** (ад ***дыстрыбуцыя > дыстрыбуцый(а) – ны > дыстрыбуцыйнсць***), як і зафіксаваныя ў энцыклапедыі ***дэдукцыйнае правіла*** (рас. ***дедуктивное***), ***кан'юкцыйны*** (рас. ***конъюктивный***). Невядома чаму ў энцыклапедыі слова ***радыюс***, якое ў матэматычных слоўніках 1990-х гадоў мела такі выгляд, раптам набыло форму ***“радыус”*** – з зеўраннем галосных, тым часам як і ў іншых пазычаннях такой зеўры няма; параўн.: ***Мёбіюса ліст*** – рас. ***Мебиуса лист***, ***варыяцыя*** (***вариация***).

Нязвыклa выглядае і слова ***“концая”*** як адэкват рас. ***“конечная”***: *конечная група – “концая група, конечная игра – концая гульня, конечное расширение – концае пашырэнне* ды падобныя. Натуральным тут было б ***“канцовая”***: *канцовая група, канцовая гульня, канцовае пашырэнне*. Форма ***“концы”*** натуральная толькі ў складзе вытворнага слова з прыстаўкаю: ***бясконцы***.

На заканчэнне з прыемнасцю і вялікім задавальненнем падкрэслім: з выхадам “Матэматычнай энцыклапедыі” беларуская навука і практыка папоўнілася грунтоўнай фундаментальнай працай, якая засведчыла вялікія магчымасці нашай мовы для скарыстання яе ў сферы дакладных навук. Стваральнікі энцыклапедыі гарманічна ўвасобілі сістэму матэматычных паняццяў і дачыненняў паміж імі ў беларускім слове. Навукоўцы, выкладчыкі вучэльняў, аспіранты, студэнты і школьнікі з удзячнасцю будуць карыстацца гэтаю кнігаю.

Павел Сцяцко,
доктар філалагічных навук.

Ушанаванне памяці М. Ткачова ў Віцебску

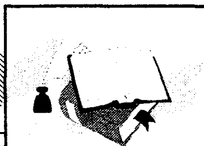
24 красавіка ў межах VI навуковай канферэнцыі студэнтаў, магістрантаў і аспірантаў Віцебскага дзяржаўнага універсітэта адбылося паседжанне секцыі гісторыі Беларусі і археалогіі, прысвечанае памяці доктара гістарычных навук М.А. Ткачова. 2002 год сумяшчае дзве памятныя даты – з дня нараджэння Міхася Аляксандравіча прайшло 60 год, а 31 кастрычніка споўніцца 10 год, як яго не стала. На паседжанні выступілі дацэнты Р.У. Цімафееў і Т.С. Бубенька, якія добра ведалі М.А. Ткачова.

М.А. Ткачоў вядомы найперш як навуковец. Загадчык кафедры Гарадзенскага дзяржаўнага універсітэта, прафесар, ён з'яўляецца аўтарам больш як 400 публікацый, кніг “Замкі Беларусі”, “Абарончыя збудаванні заходніх зямель Беларусі XIII-XVIII стст.”, “Замкі і людзі”, рэдактарам “Энцыклапедыі гісторыі Беларусі”, “Археалогіі і нузматыкі” і інш. Займаўся М.А. Ткачоў і грамадскай дзейнасцю – заснаваў гісторыка-культурны клуб “Паходня”, быў намеснікам старшыні Сойма БНФ, адным з стваральнікам Беларускай Сацыял-Дэмакратычнай Грамады і яе старшынём.

Цёплыя словы, якімі Р.У. Цімафееў і Т.С. Бубенька ўспаміналі Міхася Аляксандравіча, дапамаглі студэнтам уявіць знакамітага навукоўца і грамадскага дзеяча проста, як чалавека – цікавага, абаяльнага, сур'ёзнага, паважанага ўсімі, - чалавека, што даследаваў мінулае нашай краіны і жыў яе сучаснымі праблемамі.

Добра прайшла традыцыйная справаздача вынікаў навуковай працы студэнтаў універсітэта па вузлавых пытаннях гісторыі Беларусі і археалогіі. Найбольшую цікавасць на паседжанні выклікалі даклады аб уплыве заходнееўрапейскіх тэндэнцый на развіццё краіны (Пашковіч І.), сутнасці рэлігійных поглядаў Л. Сапегі (Шмуйлова Н.), падзеях грамадзянскай вайны ў ВКЛ (Ложкін І.), выніках рэлігійнай вуніі 1596 г. (Кічкіна Ю.). адметным было тое, што навуковым вывучэннем гісторыі Беларусі займаюцца ў асноўным студэнты 1-2 курсаў. Сёння яны робяць толькі першыя крокі, але будзем спадзявацца, што сярод іх знойдуцца тыя, хто працягне справу М.А.Ткачова.

Сакратар секцыі
Бурая В.,
студэнтка 2 курса гістарычнага фак-та.

Васіль Якавенка

Каса на камень, або канцэрт з удзелам нашай рады

Коні грызуцца, калі кармушка пустая. А што?!. У жывата свой імпэт.

І, мусіць, невыпадкова, прычапілася да мяне гэтая прыказка, бо звадкі ў апараце нашага творчага саюза якраз і пачаліся ў вялікі пост, калі сем-восем месяцаў супрацоўнікі СП не атрымлівалі зарплаты, тойсёй і пачаў абвінавачваць у гэтым Іпатаву. Некаторыя тэхнічныя адзінкі, а гэта — людзі, агорнутыя вялікім сумам, маркотай, адчаем, мусілі шукаць іншае месца працы. Намацаў сабе іншую пасаду непадалёку ад будынка Дома літаратара і адзін з сакратароў праўлення. Пралегла расколіна ў сакрытарыяце, і яшчэ больш узмацніліся агульны напал жарсцей і сумятня.

Я ніяк не мог уцяміць, што там адбываецца і быў моцна здзіўлены, калі даведаўся пра разлад. Я часта прыходзіў у гэты будынак, бо з сярэдзіны мінулага года разам са старшынёй Саюза Вольгай Іпатавай узяліся за стварэнне аргкамітэта і падрыхтоўку міжнароднага сімпозіюма, які мае прайсці ў ліпені 2002 года пад эгідай ЮНЕСКА. У Менску... На тэму: "Разнастайнасць моў і культур у канстэксце глабалізацыі". Дыскусія мае быць важная і нават знакавая для пісьменніцкай арганізацыі; гэта адчулі ўжо многія літаратары, падаўшыя заяўкі на свой удзел у "круглых сталах", што па розных пытаннях пачалі ладзіцца перад сімпозіюмам, дый на ўдзел у самім сімпозіюме. Пры падтрымцы міністэрстваў культуры, адукацыі, інфармацыі, дзяржаўных універсітэтаў і грамадскіх арганізацый разгортваецца шырокая падрыхтоўка да гэтай падзеі ў культурным жыцці. Адам Мальдзіс разам з паплечнікамі з Асацыяцыі беларусістаў свету і Пэн-цэнтра ўзяў на сябе падрыхтоўку "круглага стала" па тэрарызму, ягоных вытоках, які пройдзе ў рамках сімпозіюма. Іпатава, добра разумеючы значэнне справы, за якую ўзяўся Саюз, пастаянна наводзіць кантакты ў вярхах і ўсяляк дапамагае вырашаць вузлавыя пытанні. Асаблівасць моманту ў тым, што ў падрыхтоўцы сімпозіюма спалучаюцца намаганні дзяржаўных структур і грамадскіх аб'яднанняў пры вядучай ролі пісьменнікаў. Факт даволі яскравы; у ім праяўляюцца якасці пакуль недастаткова развітыя ў нас, а менавіта грамадзянская супольнасць, яе дабрачынныя сілы, і гэта варта сабе ўсвядоміць.

А што да апарата Саюза, то яму і асабіста Іпатавай, нягледзячы на неспрыяльныя ўмовы, удалося падрыхтаваць і правесці напрыканцы мінулага года семінар перакладчыкаў з удзелам калег з-за мяжы, падрыхтаваць кніжку паэзіі для выдання на літоўскай мове, правесці прэзентацыю кніг беларускай лірыкі на балгарскай мове ... Зразумела, былі і іншыя справы. Ці ж бо дарэмна Вольга Міхайлаўна шмат часу праводзіла ў гутарках са сваімі намеснікамі В. Праўдзіным, Н. Гальпяровічам, В. Мачульскім. Па маіх назіраннях, у працы апарата Саюза быў дух і стыль добразычлівасці, згоды ажно да апошняга часу, пакуль не выбухнуў гэты канфлікт, нечаканы, неспасціжымы ў многім. Толькі цяпер думаецца, што тады я не разгледзеў ягоных першапрычын або камянёў падводных.

Уважаючы на катастрафічную для апарата Саюза сітуацыю (абрэзана фінансавая падтрымка), Іпатава разам са сваімі намеснікамі напісалі і паслалі ва ўсе высокія службы каля дзесятка лістоў, прычым, рассылалі звароты не па аднаму разу, і большасць іх падпісала сама Вольга Міхайлаўна, а некаторыя пісаў і падпісваў першы намеснік Праўдзін — адказу ні адкуль не было; узнікалі размовы аб "выплаце зарплаты" тэхперсаналу Саюза маёмасцю, напрыклад, кампутарамі... Жальбы бралі за сэрца. У лепшым, а дакладней, больш трывалым становішчы аказваліся намеснікі, як што Праўдзіну і Гальпяровічу, а таксама Каршукову, кансультанту, старшыня Саюза выстаралася на бліжэйшы год стыпендыі. Пра сябе, праўда, не ставіла пытання... І то сказаць: Праўдзін, юрыст, былы маёр міліцыі, і Мачульскі, юрыст, былы ваенны пракурор, атрымлівалі добрыя пенсіі.

Дзеля справядлівасці варта сказаць, што ў той татальна пагрозлівай эканамічнай сітуацыі — пры набліжэнні калапса вытворчасці, асабліва ў вёсцы, ва ўмовах, калі мужы дзяржаўныя дзіркай дзірку спрабуюць прыкрыць, — фінансавання з бюджэту быў пазбаўлены не адзін Саюз пісьменнікаў, але і такія аб'яднанні, як Чырвоны Крыж або Асацыяцыя інвалідаў... Іншая справа, што па духу і сваім прызначэнні гэта розныя згуртаванні.

Маўчанне зацягвалася, і Вольга Міхайлаўна ў стане трывогі пачала пісаць і друкаваць лісты ў "ЛіМе" — за 4 студзеня 2002 года і далей, тым самым адкрыта інфармуючы грамадскасць сваёй краіны і свету аб наўмысным ці ненаўмысным — хто ведае? — удушэнні Саюза беларускіх пісьменнікаў. І, можа, якраз таму ўжо 12 студзеня пайшла дакладная на імя прэзідэнта А. Лукашэнкі, якой ставілася за неабходнасць дзяржаўная фінансавая падтрымка асобных грамадскіх аб'яднанняў, у тым ліку і Саюза беларускіх пісьменнікаў. У дакладной запісцы, між іншым, тлустым шрыфтам былі вызначаны словы: *"Учитывая конструктивную позицию нынешнего руководства Союза белорусских писателей во взаимоотношениях с государством*, — і далей, — полагаем выплатить этому творческому союзу задолженность за 2001 год по заработной плате и оказать финансовую поддержку в 2002 году в размере 41,4 млн. рублей, предусмотрев сокращение численности штатных работников..." Гэты дакумент Вользе Міхайлаўне прыслалі толькі ў сакавіку і папрасілі яе тэрмінова скласці праект на фінансаванне Саюза, з чаго вынікала, што форма ўзаемаадносін з Мінфінам будзе мяняцца — фінансуюцца канкрэтныя справы.

Яе намеснікі Праўдзін і Мачульскі акурат святкавалі Дзень міліцыі, а Гальпяровіч ужо пакінуў працу ў Саюзе, таму Вольга Міхайлаўна прыцягнула да справы літкансультанта Ірыну Качаткову, і яны на скорую руку склалі і падалі праект. Намеснікі ў гэтай справе аказаліся як бы абыдзенымі. Увогуле яны паймелі думку, што далей болей старшыня Саюза не калегіяльна, а індывідуальна вырашае справы, і, калі прыспеў гэты выпадак, былі ў рожках з Вольгай Міхайлаўнай ды ўжо склікалі на вайну з ёй сакратарыят.

Згодна з ідэяй праекта ёй, старшыні Саюза, Іпатавай належала скараціць усіх супрацоўнікаў апарата і далей набраць іх па кантракту пад гэты праект.

На наступны дзень саму форму загада аб скарачэнні надыктаваў ёй юрыст і намеснік В. Мачульскі. Скарачаліся ўвогуле ўсе пасады, усяго — 24,5 адзінкі...

Надрукавалі паперчыну і далі з ёй пазнаёміцца тым нямногім, хто яшчэ працаваў. Распісаліся... Усчынаўся фурор. Праўдзін, чынячы подпіс, пісьмова зазначыў, што пытанне па намесніках павінна вырашаць рада, і з ім у душы была згодна Іпатава, таму і не падпісвала трывожны загад.

Сфармавалася канчаткова групоўка супраціву Вользе Міхайлаўне — яе намеснікі і, у дадатак, — кансультант Каршукоў. Толькі нельга было вініць іх ва ўсім; варта было шукаць і сваю віну: чаго яны, аднак, арганічна не ўспрымалі ў ёй, дык гэта годнай паставы, нескаронасці перад уладамі, калі гэтак можна сказаць, адстойванне сваіх поглядаў, прынцыпаў, пазіцый, што атаясамлівалася ёй з адстойваннем інтарэсаў пісьменніцкай арганізацыі, за якімі ўжо палягалі інтарэсы народа. Яна, чуеце, далёка зайшла ў сваіх (ажно пяці!) публікацыях у "ЛіМе" і гэта напалохала Віктара Аляксандравіча. Праўда, не столькі напалохала, колькі парадавала: ішоў новы козыр яму ў рукі, якім можна будзе пабіць яе карту. Ён той чалавек, які праз усё жыццё прайшоў, нідзе не замуціўшы стаячай вады, які склаўся як падручны ўлад: ён, Праўдзін, маючы за прынцып дагаджаць начальству, увогуле — уладам, напэўна, быў моцна шакаваны пазіцыяй супрацьстаяння, якая выяўлялася ў публіцыстычных, крытычных, адважных артыкулах Іпатавай. Віктар Аляксандравіч на падобны апраметны крок ніколі не пайшоў бы, і яму здавалася, напэўна, што наогул ніхто з разумных людзей такое не ўчвэрыў бы, таму і лічыў, што Іпатава, як старшыня Саюза, ужо спяклася. Як чалавек набожны, веруючы ён лічыў, няйначай, што прабіў яго час — сам Бог паклікаў яго выправіць становішча ў Саюзе пісьменнікаў, а дзеля гэтага яму належыць узвысіцца над старшынёй і дзейнічаць самастойна. Наважыўся падпісваць за старшыню дакументы. Натхняла ж яго меркаванне: дзейнічае Праўдзін так, як вышэйшым уладам патрэбна. (З нейкага часу ён амаль фізічна адчуў, як вызваліўся ад абрыдлых яму комплексаў Тулягі, гэтага пестунца К. Крапівы, і вольны цяпер заваёўваць сабе новую жыццёвую прастору; важнічаючы, ён пачаў гаварыць пра сябе ў трэцяй асобе.)

Мачульскі цягнуў за ім, бо Іпатава папікала яго падробкай дакументаў і пагражала наладзіць аўдытарскую праверку, каб высветліць стан гаспадарчых і фінансавых спраў у Доме творчасці пісьменнікаў "Іслач" — разабрацца самой ва ўсім ёй не ставала ўмення і часу; а Каршукоў па духу і ўзроўню мыслення — копія Праўдзіна. І вось яны тайна ад Іпатавай збіраюць сакратарыят Саюза. Вольга Міхайлаўна, выпадкова даведаўшыся, прыйшла на пасяджэнне таксама. З расказаў пісьменнікаў спрабую ўявіць, што там адбывалася.

З боку Праўдзіна і Мачульскага сыплюцца абвінавачванні ў супрацоўніцтве яе з апазіцыяй, бо выходзіла, на іх думку, што яна і сама "апазіцыянерка", паколькі з уладамі спрэчкі вядзе, — абвінавачванні ў адміністраванні — маўляў, "усіх звольніла"...

І тут, адчуваючы няпэўнасць і фальш у гэтых заявах, сакратары звяртаюцца да Н. Гальпяровіча: "Якія ў вас адносіны са старшынёй?"

Той муляецца і адказвае: "Стала менш раіцца з намі". І далей распавядае пра індывідуалізм...

ІПАТАВА: А чаму, калі ёсць такія заўвагі, нельга іх тут абмеркаваць? Навошта нам выносіць нашы разборкі на раду?

ГАЛЬПЯРОВІЧ: Непрыманне адзін аднаго ў нас далёка зайшло. Я за скліканне рады.

ЗУЁНАК: Што дарэмна бударажыць людзей? Можа, вы памірыцеся?..

ПРАЎДЗІН: Хай пытанне вырашыць з'езд!

ЗУЁНАК: Ого! Не?.. Тады хай рада рашае пытанне аб намесніках.

ІПАТАВА: Усе выкладзеныя тут абвінавачванні — суцэльныя правакацыі і хлусня. З мухі слана робіце, шаноўныя! Напрыклад, калі я жартам звярнулася да Праўдзіна з просьбай, каб ён мяне шанаваў, бо, калі памру альбо збягу, як Някляеў, за мяжу, яму давядзецца валачы на сабе ўвесь гэты воз праблем...

ПРАЎДЗІН: Не, вы і па духу дысідэнтка. Вы якшаецеся з Пэн-цэнтрам, а яны там вядома, чые агенты.

НЕХТА: Правільна! Яна можа выказваць свае думкі скрозь, як захоча, і не параіўшыся з намі. Нам усім вялікая абраза, калі яна і намеснікаў схільна перавесці на кантракт. Таму заслугоўвае адстаўкі! Старшынёй Саюза павінен быць нехта больш адухоўлены.

ЯШЧЭ НЕХТА: Яна не саромеецца выступаць і ў апазіцыйнай прэсе і ў "Советской Белоруссии"...За мяжу адна за ўсіх ездзіць. Тлумачыць, што за свой кошт. Але ці апраўдвае яе гэта?

ГАЛЬПЯРОВІЧ: У нервовай альбо выбуховай сітуацыі да ладу не дойдзеш. *(Ціха выходзіць з пакоя).*

НАВУМОВІЧ: Да рады нам, шаноўныя, звяртацца не выпадае. Вольга Міхайлаўна чалавек мужны і на працягу гэтых скрушлівых месяцаў трымала Саюз, і, можа, такая баявая, нават дзёрзкая тактыка была правільная. Улады пайшлі насустрач, і вось бачыце, адкрываецца магчымасць фінансавання.

ПІСЬМЯНКОЎ *(просячы):* Лепей пашукаць міру ды злагады. Можа, не трэба рады, га?..

ПРАЎДЗІН *(пачуваючы сябе на кані)*: Не! Толькі рада! І за ёй — толькі з'езд! Даўно пара змясціць Іпатаву. Праўдзін не збіраецца працаваць на Пэн-цэнтр. Бачыце, яны і тут ваду муцяць!

ІПАТАВА: Цалкам беспадстаўная заява!

ЗУЁНАК *(мякка, уніклі ва)*: Ну, можа, не трэба так ужо пра Пэн-цэнтр... І пра з'езд...

ПРАЎДЗІН, МАЧУЛЬСКІ *(у адзін голас)*: Трэба! Галасуйце!

БОЛЬШАСЦЬ: Ну, калі так... *(Уздымаюць рукі. Кульмінацыя.)*

ПРАЎДЗІН: Значыць, прагаласавалі за раду. Недзе ў 20-х чыслах...

І вось на радзе 19 сакавіка, бадай, усё паўтараецца рэфрэнам.

ПРАЎДЗІН *(намагаецца паказаць справу так, што старшыня саюза Іпатава ўжо ліквідавала саюз, што яна да яго абыякавая і працуе толькі на сябе або толькі на апазіцыйныя структуры).* Даверу да яе ні ў кога няма. З ёй няма перспектывы. Яна палітызуе саюз. Праўдзін зрабіў тое... Праўдзін сходзіў туды.. Праўдзін прыйшоў сюды...

ЗАКОННІКАЎ: Усё гэта пустое, і справы не тут вырашаюцца! Не падумайце, што я супраць саюза, не. Але не трэба забываць, што творчы саюз, як ён ёсць, быў створаны на патрэбу савецкай улады. Некаторыя, калі не многія з нас, яшчэ і сёння жывуць тымі звычкамі.

...ІПАТАВА *(трымаючыся знешне спакойна і годна):* Можа, я і дапусціла нейкія памылкі...(*Спрабуе далей выкрыць ўвесь абсурд высунутых супраць яе абвінавачванняў).*

Адухоўленая, энергічная, у блакітным касцюме з біжутэрыяй, падабранай у тон, і карункавым шалем на плячах, яна ў атачэнні рады нічым не нагадвала Папялушку, над якой чыняць здзек мужыкі, называючыя сябе юрыстамі. Наадварот, яна мела нязломную сілу, ведала сабе кошт — выглядала ў тым асяроддзі пярлінай.

І далей, беручы слова, К. Цвірка, А. Мальдзіс, С. Панізнік, А. Лойка і іншыя, за выключэннем, бадай, М. Мятліцкага, падтрымалі яе, выказваючыся супраць з'езда і дапускаючы ў думках з'езд толькі па творчых пытаннях, але ж і гэтакі з'езд — што ён цяпер вырашыць?

І вось зноў той дзіўны, няўцямны фінал, што і на сакратарыяце.

ПРАЎДЗІН *(апраметныя закіды якога толькі што выкрылі, — як ні ў чым не бывала):* Цяпер прагаласуем: хто за правядзенне з'езда ў маі?

БОЛЬШАСЦЬ: Ну, калі так.. *(Уздымаюць рукі...)*

Затым абмяркоўваюць: хто зробіць даклад аб сучасным стане беларускай літаратуры і літаратурных выданняў.

Іпатава адмаўляецца, тлумачачы гэта тым, што занята падрыхтоўкай сімпозіюма. Прафесійныя крытыкі адмаўляюцца таксама — яны не бачаць магчымасці ў такі кароткі тэрмін асэнсаваць творчы працэс ды зрабіць аналіз. Таму за даклад бярэцца Праўдзін, якога з пасады адказнага сакратара часопіса "Нёман" выцягнулі ў саюз, канешне, не дзеля звадак або прафанацыі справы ў саюзе. І тым не менш... Прэцэдэнт у наяўнасці.

Вядома, у Саюзе пісьменнікаў могуць быць і ёсць людзі рознага палітычнага і творчага малюнка, ухілу, і гэта нармальна. Адно, каб нацыянальны творчы саюз трымаўся, усе ягоныя прыхільнікі і сябры павінны мець агульны клопат і, найперш, клопат пра нацыянальную літаратуру, мову і культуру, пра духоўныя набыткі народа. Толькі так здарылася, што стрыжань гэтых прабелм і мае быць абмеркаваны на Міжнародным сімпозіюме ў Менску, у ліпені гэтага года.

Тады дзеля чаго, скажыце, у выбуховым парадку прызначаецца з'езд, на правядзенне якога нават грошай няма? Спадар В. Праўдзін, не жадаючы лічыцца з рашэннем рады, заявіў у друку, што зноў займецца пераніцоўкай кіраўніцтва Саюза: "Гэта пытанне буду ўзнімаць асабіста я, бо лічу, што яно самае актуальнае" ("Звязда" за 21.03.2002). І вось такое аблудліва пляцецца пры папусціцельстве сакратарыята і рады ў той час, калі менавіта канструктыўна і плённа пачалі складвацца ўзаемаадносіны Саюза з дзяржаўнымі структурамі.

Мяне асабіста трывожыць, ці не адцягне з'езд увагу і значныя сілы ад падрыхтоўкі Міжнароднага сімпозіюма, які акурат можа быць больш плённым і больш выніковым за з'езд?

На мой погляд, рашэнне рады ні палітычна, ні тактычна не абгрунтаванае і прывядзе адно да балагану на з'ездзе. А калі балаган дапусціць, ці не стане майскі наш з'езд апошнім з'ездам для Саюза пісьменнікаў?

Час усё адкрые...

Алесь Петрашкевіч

(Заканчэнне. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Трагедыя ў дзвюх дзеях

Радзівіл. І шаноўны каралеўскі пасол дарэмна ячшэ зусім нядаўна стараўся, нібы з патрыярхам Ніканам згаварыўшыся, выключыць Радзівілаў з перамоў і спрабаваў весці іх за нашымі спінамі.

Дэлагардзі. Гэтаму не трэба здзіўляцца, а тым больш браць да сэрца. Дыпламатыя — мастацтва магчымага.

Радзівіл Багуслаў. І дэмарш шведскіх войскаў, што прайшлі перад самым прыездам паважанага дыпламата паблізу нашых Кейданаў, таксама дыпламатычнае мастацтва, майстэрства ці штукарства?

Радзівіл. І калі Швецыя і яе слаўны кароль будуць і надалей паводзіць сябе такім, мякка кажучы, не карэктным чынам, я ўступлю ў перамовы з варожай Швецыі Масковіяй. Урэшце рэшт я вольны выбіраць меншае зло, чым і ўлагоджу караля Яна Казіміра.

Дэлагардзі. Разумеючы ваша становішча і ідучы вам насустрач, мы абяцаем аддаць пад руку гетмана найвышэйшага 12 тысяч нашых вояроў.

Радзівіл. Дзякую за абяцанку. Пакуль у мяне ёсць тысяча сваіх, я вольны настойваць на прыняцці нашага праекту вуніі з подпісам: Януш Радзівіл — вялікі князь Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага.

Дэлагардзі *(пасля доўгай паўзы)*. Хто яшчэ з вашага боку падпіша ваш праект акту вуніі?

Радзівіл. Падкажы, Багуслаў, высокаму паслу яго вялікасці караля Карла X Густава пану Дэлагардзі!

Радзівіл Багуслаў *(бярэ паперы, зачытвае)*. Жамойцкі біскуп Парчэўскі, адміністратар віленскага біскупства Белазор, ліцвінскі пісар Станкевіч, вендэнскі ваявода Міхаіл Корф, земскі суддзя Млечка і яшчэ 1142 чалавекі зураднікаў і шляхты Жамойцкай зямлі, Браслаўскага, Вількамірскага, Упіцкага і Ковенскага паветаў. Пад ім падпісалася большыня люду паспалітага ўсяго Княства, калі б Швецыя вызваліла яго ад Масковіі.

Дэлагардзі. Пан вялікі гетман, ваша права першым падпісаць ваш праект акту шведска-ліцвінскай вуніі.

Радзівіл Багуслаў кладзе перад Радзівілам дзве папкі з тэкстамі вуніі.

Радзівіл *(падпісвае абодва экземпляры вуніі, прыгаварваючы)*. Janusins Magnus Dux Litvaniae.

Радзівіл Багуслаў паварочвае папкі з тэкстамі да Дэлагардзі. Той падпісвае іх. Багуслаў няспешна прамочвае подпісы і пасыпае іх парашком. Потым складвае абедзве папкі. Адну падае Дэлагардзі, а другую Янушу. Падпісанты паціскаюць адзін аднаму руку.

Дэлагардзі *(выходзячы з-за стала)*. Панове, я — да караля! Паспешлівасць сваю тлумачу яшчэ і тым, што з войскам днямі рушу на Прусію. Спадзяюся, што Janusins Magnus Dux Litvaniae далучыцца да майго паходу са сваімі харугвамі. *(Салютуе шпагаю.)* Гонар маю! *(Выходзіць).*

Браты доўга маўчаць.

Радзівіл Багуслаў *(нібы сам сабе)*. А ці законная гэта вунія? Ніводзін жа з тых, хто даў свой подпіс пад яе, не атрымаў паўнамоцтваў ад павятовых соймікаў і ад агульнага ліцвінскага з'езду. Не сакрэт жа і тое, што амаль паўнасцю праігнаравалі наш праект вуніі паны-рада. А раз так, то не набыла яна характару законнага акту.

Радзівіл. А можа якраз гэта і добра... Пройдзе час і ўсё адкрые людзям. І людзі зразумеюць, што Януш Радзівіл са сваімі паплечнікамі Кейданоўскай вуніяй ратавалі свой край, як маглі, ад поўнай загубы.

Радзівіл Багуслаў. А свайму ўладару — вялікаму князю і каралю Яну Казіміру здрадзілі.

Радзівіл. Нікому мы, брат, не здрадзілі. Мы проста выбралі Айчыну, а не слугу яе, які не мог або не хацеў ёй служыць. *(Пасля паўзы, нечакана для Багуслава).* Ты не ведаеш, дзе зараз віленскі біскуп Юры Тышкевіч?..

Радзівіл Багуслаў. Некуды з'ехаў, як і іншыя...

Радзівіл *(з жалем)*. З'ехаў... *(Падыходзіць да акна, паўза зацягваецца).*

Радзівіл Багуслаў. І нам пара, Януш. Я вырашыў на Падлессе...

Радзівіл *(не паварочваючыся ад акна)*. Можа ты і разумна вырашыў, але едзь без мяне. Я ж з сваімі харугвамі за шведамі далёй не далей Тыкоцінскага замка на тым жа Падлессі. Там ты мяне... і знойдзеш. *(Паварочваецца да Багуслава.)* Развітаемся зараз...

Доўга моўчкі стаяць адзін супраць другога, бы баючыся развітвацца, потым моцна, па-брацку абдымаюцца.

Заслона апускаецца.

Эпілог

Перад заслонай Радзівіл Багуслаў у сучасным еўрапейскім гарнітуры.

Радзівіл Багуслаў *(да гледача)*. Не здзіўляйцеся, землякі-суайчыннікі. Я сапраўды Багуслаў Радзівіл з тых самых Радзівілаў. Прыехаў з-за бугра, як у вас кажуць, каб сказаць вам пра тое, што мала каму вядома. Прашчур мой далёкі Януш Радзівіл, абкладзены ў Тыкоцінскім замку войскам ваяводы Паўла Сапегі, выпіў атруту і сканаў, каб не дацца жывым і не стаяць перад судом Яна Казіміра. Цела князя набліжаныя схавалі ў лёхах замка, каб уберагчы ад ганьбы каралеўскіх паслугачоў. Незлічонага багацця магната Януша Радзівіла ворагі яго не знайшлі. Патрацiўся гетман найвышэйшы на абарону Айчыны да апошняга гроша. А Богу ў ахвяру збярог толькі чатыры тысячы злотых. Народ апеў смеласць рыцара Януша Радзівіла.

Устань, устань, Радзівіла
Ужо Вільня не наша.
А ўжо белага цара!
Як узялі Радзівілу
Ды пад белыя плечы,
Як павялі Радзівілу
Ды да белага цара,
Радзівілу пакаралі
З плеч галовачку знялі.

У памяці люду простага паспалітага застаўся ён героем-абаронцам Айчыны. А для ўлады каралеўскай — здраднікам каралю.

Я ж тут сёння на Радзіме-Бацькаўшчыне прашчураў маіх і вашых мушу зазначыць, што спадкаемцы крывавага цара і яго чэлядзі больш за 300 гадоў хавалі праўду пра тую клятую трынаццацігадовую вайну з маскавітамі і казакамі, якія вынішчылі больш за палову людзей нашага краю, а усяго паўтара мільёна. Да гэтага дадалася яшчэ эпідэмія маравой пошасці, якая прывяла да ўтварэння зон татальнага спустошання і абязлюдзення: вёскі і палі зараслі лесам, гінулі гарады і мястэчкі з усім комплексам духоўнай і матэрыяльнай культуры. Ад голаду пачалося людаедства. "Тишайший" цар маскоўскі са сваёй зграяй зламаў хрыбет нашай дзяржаве, пасля чаго яна ўжо не здолела падняцца да сваёй былой еўрапейскай велічы і, як ненажэрным удавам, была заглынута "просвещенной" расійскай імперыяй.

Дзякаваць пану Богу,– час ужо многае адкрыў пра ўтоеную ўладамі вайну, хоць яшчэ далёка не ўсё і не для ўсіх і кожнага. Але ж заслона зламыснасці мусіць падымацца...

Заслона падымаецца.

Асноўныя дзейныя асобы трагедыі

Януш Радзівіл

Багуслаў Радзівіл

Кароль польскі Вялікі князь літоўскі Ян Казімір

Цар маскоўскі Аляксей Міхайлавіч

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік: ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі: № 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў: 231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida1.lingvo.grodno.by
http://tbm.org.by/ns/

Рэдакцыйная калегія:
Алена Анісім, Вадзім Болбас, Міхась Булавацкі, Людміла Дзіцэвіч, Ірына Марачкіна, Леакадзія Мілаш, Язэп Палубятка, Алесь Петрашкевіч, Людміла Піскун, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні. 231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 28. 05. 2002 г.
Наклад 2700 асобнікаў. Замова № 1074.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 418 руб., 3 мес.- 1254 руб.
Кошт у розніцу: 120 руб.